

بررسی میزان تاثیرگذاری رنگ‌ها بر سلامت روانی و ارتقای انگیزه‌ی تحصیلی دانش‌آموزان دبستانی

چکیده

علی البوغبیش

پژوهش حاضر به بررسی تأثیر رنگ‌ها بر سلامت روانی و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان دبستانی می‌پردازد. نقش رنگ‌ها در محیط‌های آموزشی و تأثیرات آنها بر عملکرد روانشناختی و یادگیری دانش‌آموزان از جنبه‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به اهمیت دوران کودکی و تأثیرات ماندگار آن بر زندگی آینده افراد، مطالعه حاضر ضمن تشریح مفاهیم سلامت روانی و انگیزه تحصیلی، به تبیین معانی و کاربردهای مختلف رنگ‌ها در قرآن و آثار اندیشمندان پرداخته است. سپس تأثیرات رنگ‌های گرم و سرد بر خلق و خوی دانش‌آموزان، توجه، حافظه، تمرکز و یادگیری آنها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. روش تحقیق در پژوهش حاضر از نوع کتابخانه‌ای، با رویکرد توصیفی و تحلیل است. نتایج حاکی از آن است که رنگ‌های نارنجی، زرد و سبز تأثیر مثبتی بر افزایش انگیزه تحصیلی و حفظ اطلاعات دارند، در حالی که رنگ‌های قرمز و سیاه می‌توانند باعث آشفتگی، بی‌قراری و کاهش تمرکز دانش‌آموزان شوند. در نهایت، پیشنهادهایی برای انتخاب رنگ‌های مناسب در محیط‌های آموزشی مدارس ابتدایی ارائه شده است.

کلیدواژه‌ها: رنگ‌ها، سلامت روانی، انگیزه تحصیلی، دانش‌آموزان دبستانی، محیط‌های آموزشی

مقدمه

محیط‌های آموزشی، به ویژه مدارس دبستانی، نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری شخصیت و ساختار روانی کودکان ایفا می‌کنند (سیف، ۱۳۹۲). از آنجایی که دوران کودکی به عنوان یکی از حساس‌ترین مراحل زندگی انسان شناخته می‌شود و تأثیرات مثبت یا منفی آن تا پایان عمر باقی می‌ماند (فروید، ۱۹۲۰/۱۹۲۳)، بسیار حائز اهمیت است که به شرایط و عوامل تأثیرگذار بر سلامت روانی و انگیزه تحصیلی کودکان در این دوره توجه ویژه شود.

انگیزه تحصیلی به عنوان یکی از مهم‌ترین مفاهیم در زمینه روانشناسی و آموزش و پرورش، همواره مورد توجه صاحب‌نظران و محققان قرار داشته است. انگیزه تحصیلی را می‌توان به عنوان محرک درونی یا بیرونی که فراگیر را به سوی اهداف آموزشی سوق می‌دهد، تعریف کرد (هادی‌سروری، ثنائی‌فر، فرهادی و امیری‌گلشن، ۱۳۹۷). داشتن انگیزه درونی به معنای وجود علاقه ذاتی فرد به یادگیری است، درحالی‌که انگیزه بیرونی از طریق عواملی نظیر تشویق مادی، معنوی و دیگر محرک‌های محیطی ایجاد می‌شود (استوار، ۱۳۹۵). متخصصان حوزه آموزش و پرورش باور دارند که شناسایی و به‌کارگیری مناسب عوامل ایجادکننده انگیزه بیرونی می‌تواند زمینه بروز انگیزه درونی را در دانش‌آموزان فراهم آورد (تاج‌الدینی، میرزا کوچک خوشنویس و ایرانمنش، ۱۳۹۹).

در کنار انگیزه تحصیلی، سلامت روان از دیگر مفاهیم کلیدی در زمینه روانشناسی پرورشی است که توجه به آن در کودکان بسیار حائز اهمیت است. سازمان بهداشت جهانی سلامت روان را "حالتی از آسایش که در آن، شخص توانایی‌های خود را برای برآوردن نیازهای عادی زندگی، کار موثر و مفید و مقابله کردن با مشکلات می‌شناسد" تعریف می‌کند (تاج‌الدینی، میرزا کوچک خوشنویس و ایرانمنش، ۱۳۹۹). بر اساس نظریات روانشناسی، سلامت روانی با مفاهیمی چون تعادل عاطفی، سازش اجتماعی، احساس راحتی و آسایش، فقدان بیماری روانی، یکپارچگی شخصیت و شناخت خود و محیط ارتباط تنگاتنگی دارد (زارعی، شجاعی و امانی، ۱۴۰۰).

با توجه به اهمیت سلامت روان و انگیزه تحصیلی در پیشرفت تحصیلی و رشد شخصیتی دانش‌آموزان، شناسایی عوامل تأثیرگذار بر این دو مفهوم کلیدی امری ضروری به نظر می‌رسد. از جمله عواملی که به تازگی در پژوهش‌های حوزه روانشناسی آموزش مورد توجه قرار گرفته، نقش رنگ‌ها و محیط فیزیکی مدارس است (کوهینژاد و علیپور، ۱۳۹۹؛ حافظی، ۱۳۹۹؛ سروری و همکاران، ۱۳۹۷).

تحقیقات نشان می‌دهد که رنگ‌ها تأثیرات عمیقی بر احساسات، هیجانات و رفتار افراد دارند (هادی‌سروری و همکاران، ۱۳۹۷؛ استوار، ۱۳۹۵). هر رنگ با توجه به ویژگی‌های منحصر به فردی که دارد، می‌تواند واکنش‌های متفاوتی را در افراد برانگیزد و بر عملکردهای روانشناختی آن‌ها تأثیرگذار باشد (زارعی و همکاران، ۱۴۰۰). به عنوان مثال، رنگ‌های گرم مانند قرمز و نارنجی معمولاً باعث تحریک و برانگیختگی می‌شوند، در حالی‌که رنگ‌های سرد نظیر آبی و سبز آرامش و تمرکز را به همراه دارند (استوار، ۱۳۹۵؛ حافظی، ۱۳۹۹).

رنگ‌ها همچنین می‌توانند بر ادراک انسان از اشیا و محیط پیرامون تأثیرگذار باشند. به عنوان مثال، رنگ‌های گرم مانند قرمز و نارنجی اندازه اشیا را بزرگتر نشان می‌دهند، در حالی‌که رنگ‌های سرد مثل آبی، اشیا را

کوچکتر از اندازه واقعی جلوه می‌دهند (استوار، ۱۳۹۵). علاوه بر این، رنگ‌های گرم فاصله اشیا را نزدیک‌تر و رنگ‌های سرد آن را دورتر نشان می‌دهند. رنگ‌های گرم همچنین دمای اشیا را گرم‌تر و رنگ‌های سرد آن را سردتر ارزیابی می‌کنند. رنگ‌های تیره نیز سختی و وزن اشیا را بیشتر و رنگ‌های روشن آن‌ها را سبک‌تر نشان می‌دهند (زارعی و همکاران، ۱۴۰۰).

تأثیرات رنگ‌ها بر ادراک انسان، ریشه در تجربیات زیسته افراد در طبیعت دارد. از آنجایی که انسان‌ها در طول تاریخ خود آتش را با رنگ قرمز مرتبط دیده‌اند، امروزه رنگ قرمز با حس گرما و نزدیکی در ارتباط است. همچنین چون آسمان آبی رنگ است، این رنگ با حس سردی و دوری پیوند خورده است (حافظی، ۱۳۹۹). تحقیقات نشان می‌دهد که ارتباطات رنگ‌ها و ادراکات انسان کاملاً ناخودآگاه و غیرارادی هستند (کوهینژاد و علیپور، ۱۳۹۹).

با توجه به تأثیرات عمیق رنگ‌ها بر احساسات، هیجانات، ادراکات و عملکردهای روانشناختی انسان، می‌توان انتظار داشت که محیط‌های رنگارنگ نیز تأثیرات متفاوتی بر دانش‌آموزان بگذارند. محققان بر این باورند که رنگ‌آمیزی مناسب کلاس‌های درس می‌تواند بر انگیزه تحصیلی، تمرکز، حافظه، سلامت روان و عملکرد دانش‌آموزان اثرگذار باشد (سروری و همکاران، ۱۳۹۷؛ تاج‌الدینی و همکاران، ۱۳۹۹). از این رو، انتخاب رنگ‌های مناسب در طراحی فضاهای آموزشی از اهمیت بسزایی برخوردار است.

بیان مسئله

بررسی تاثیر رنگ‌ها بر روان و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان دبستانی یکی از موضوعات مهم و کلیدی است که می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در موفقیت یا شکست تحصیلی آنها داشته باشد. محیط آموزشی و عوامل محیطی همچون رنگ‌ها، بر روحیه، هیجانات، انگیزه و یادگیری دانش‌آموزان تاثیر زیادی می‌گذارند. با توجه به اهمیت دوران کودکی در شکل‌گیری شخصیت و رفتارهای آینده فرد (سیف، ۱۳۹۰)، توجه به این موضوع حائز اهمیت فراوان است.

رنگ‌ها به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل محیطی، نقش کلیدی در ایجاد حس آرامش، امنیت، خلاقیت و انگیزه در دانش‌آموزان ایفا می‌کنند (تاج‌الدینی و همکاران، ۱۳۹۵). رنگ‌های گرم مانند قرمز و نارنجی باعث برانگیختگی و تحریک می‌شوند، در حالی که رنگ‌های سرد مانند آبی و سبز آرامش‌بخش هستند (زارعی و همکاران، ۲۰۲۱). بنابراین، انتخاب رنگ مناسب برای کلاس درس می‌تواند تاثیر زیادی بر روحیه، تمرکز و یادگیری دانش‌آموزان داشته باشد (حافظی، ۱۳۹۵؛ کوهی نژاد و علی پور، ۱۳۹۵).

با این حال، متأسفانه در بسیاری از مدارس، به این موضوع توجه کافی نشده و انتخاب رنگ‌ها بر اساس سلیقه شخصی و بدون در نظر گرفتن تأثیرات روانی و آموزشی آنها صورت می‌گیرد. این در حالی است که طبق تحقیقات، رنگ‌های نامناسب می‌توانند باعث کاهش انگیزه، افزایش اضطراب، کاهش تمرکز و در نتیجه افت تحصیلی دانش‌آموزان شوند (سروری و همکاران، ۱۳۹۵؛ امانی و همکاران، ۲۰۲۱).

با توجه به اهمیت این موضوع، ضروری است که تحقیقات گسترده‌تری در این زمینه انجام شود تا بتوان راهکارهای مناسب برای انتخاب رنگ‌های مطلوب در محیط‌های آموزشی ارائه داد. این تحقیقات باید با در نظر گرفتن عوامل مختلف از جمله سن، جنسیت، فرهنگ و ویژگی‌های روانی دانش‌آموزان صورت گیرد تا بتوان رنگ‌هایی را انتخاب کرد که بیشترین تأثیر مثبت را بر سلامت روان و انگیزه تحصیلی آنها داشته باشد (استوار، ۱۳۹۱).

در نهایت، باید توجه داشت که انتخاب رنگ‌های مناسب تنها یک گام در راستای ایجاد یک محیط آموزشی مطلوب است و باید همراه با سایر اقدامات مانند طراحی فضای فیزیکی مناسب، استفاده از روش‌های نوین آموزشی، ارتقای کیفیت معلمان و غیره صورت گیرد تا بتوان به حداکثر بهره‌وری از فرایند یادگیری دست یافت.

معنا و مفهوم رنگ‌ها

معنی و مفهوم رنگ‌ها می‌تواند با توجه به تأثیراتی که روی انسانها دارند متفاوت باشد (سینها، ۲۰۱۸). ما در اینجا به بررسی مختصری از این معانی می‌پردازیم.

قرمز

این رنگ، نماد عشق، جسارت، فداکاری، شجاعت، از خودگذشتگی، خشونت، خون و آتش است و یکی از رنگهایی است که طول موج بلندتری در میان رنگها دارد (الیوت و مایر، ۲۰۱۴). به همین دلیل به عنوان رنگ هشدار برای چراغ ترمز خودروها، تابلوهای ایست و هشدار رانندگی استفاده می‌شود. اما رنگها در فرهنگ‌ها، قومیت‌ها، ادیان و کشورهای مختلف معانی متفاوتی دارند. در پرچم جمهوری اسلامی ایران، رنگ قرمز نشان‌دهنده‌ی دفاع از کشور با خون شهیدان است (شاهشهانی، ۲۰۰۶). این رنگ برای افرادی که می‌خواهند

در مسابقات شرکت کنند مناسب است زیرا باعث ترشح آدرنالین و تسریع گردش خون می‌شود که این امر اکسیژن بیشتری به مغز می‌رساند و فعالیت را جایگزین کسالت و تنبلی می‌کند (کین و همکاران، ۲۰۱۲). به عنوان یک رنگ گرم، نگاه کردن به رنگ قرمز برای مدت کوتاه مناسب است اما برای مدت طولانی آزاردهنده است. رنگ قرمز برای محیط‌های آموزشی (کلاس درس) مناسب نیست زیرا دانش‌آموزان را آشفته و بدخلق می‌کند، تمرکز آنها را برهم می‌زند و باعث حرکت و جنب و جوش می‌شود (گینز و کاری، ۲۰۱۱). اما می‌توان از این رنگ در سالن‌های ورزشی و نمایشی استفاده کرد.

زرد

رنگ زرد، رنگ شادی، مسرت، خلوص، وحدانیت و الوهیت ذات احدیت خداوند متعال است و به رنگ سرعت تفکر و حافظه معروف است (سینها، ۲۰۱۸). این رنگ روح و روان انسان را بیدار و زنده می‌کند. به عنوان رنگ دانش، خرد و روشنگری، بیشترین بازتاب را دارد و محرک فکر و ذهن انسان است (گاتا و همکاران، ۲۰۱۴). این رنگ نماد نور و روشنایی است. قرآن کریم نیز به این رنگ اشاره کرده است:

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْثُهَا^۱ قَالَ إِنَّهُ يُقُولُ إِنَّهَا بَقْرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْثُهَا تَسُرُّ النَّاطِرِينَ (بقره ۶۹)

"گفتند: از پروردگارت بخواه که برای ما روشن کند که رنگ آن چیست. او گفت: او می‌گوید که آن گاو زردی

درخشان است که نگاه‌کنندگان را شادمان می‌سازد"

قرآن زرد را رنگ شادی، خوشحالی و مسرت می‌داند.

رنگ نارنجی از ترکیب رنگهای قرمز و زرد حاصل می‌شود و نماد خوشحالی، تحریک ذهنی، جلب توجه، مقاومت در برابر خستگی، آزمایش و قضاوت و جدیت در کار است (فکری و همکاران، ۱۳۹۷؛ علیزاده و رجبی، ۱۳۹۸). این رنگ باعث تحریک سیستم تنفسی و در نتیجه ایجاد آرامش می‌شود (پورعابدی و همکاران، ۱۳۹۶). همچنین رنگ نارنجی تحریک‌کننده‌ی اشتها است، بنابراین در تزئین آشپزخانه‌ها و جذاب‌سازی محصولات غذایی از آن استفاده می‌شود (ستوده و صادقی، ۱۳۹۵). این رنگ توجه جوانان را به خود جلب می‌کند و در کاهش ترس‌ها (فوبیاها) نیز موثر است (حیدری و عبدالهی، ۱۳۹۸).

سبز

رنگ سبز از ترکیب رنگهای آبی و زرد ساخته شده است. این رنگ نماد طبیعت، گلزار، بهشت، بهار، قداست، اهل بیت، پول، پشتکار، جوانی، غرور، امید و تازگی است (خادمی و همکاران، ۱۳۹۶؛ علیزاده و رجبی، ۱۳۹۸). در پرچم‌های کشورهای اسلامی نیز رنگ سبز دیده می‌شود و در پرچم ایران نشانه‌ی اعتقاد به اسلام است (مظفری و همکاران، ۱۳۹۵). استفاده از رنگ سبز در بسته‌بندی مواد غذایی، دلالت بر تازگی محصول دارد (ستوده و صادقی، ۱۳۹۵). این رنگ یکی از بهترین رنگ‌ها برای محیط‌های آموزشی است، زیرا چشم برای دیدن آن نیازی به تنظیم شبکیه ندارد و باعث افزایش تمرکز می‌شود (هادی سروری و همکاران، ۱۳۹۸). رنگ سبز حس اطمینان و امنیت را القا می‌کند و نگاه کردن طولانی‌مدت به آن باعث خستگی چشم نمی‌شود (عباسی و همکاران، ۱۳۹۷). در قرآن کریم نیز آیات متعددی در مورد رنگ سبز آمده است (سوره الرحمن، آیه ۷۶؛ سوره الحج، آیه ۶۳).

«مُتَّكِنِينَ عَلَى رُفْرِفٍ خَضِرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ» (الرحمن، ۷۶)

در حالتی که بهشتیان (با حور العین) بر رفرر سبز (وجد و عزت) و بساط زیبا (فخر و دولت) تکیه زده‌اند.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ (حج، ۶۳)

آیا ندیدی که خدا از آسمان آبی فرو بارد و زمین سبز و خرم گردد؟ این دلیل قدرت و رحمت آفریننده است. و آیات فراوان دیگری در مورد رنگ سبز در قرآن ذکر شده است.

آبی

این رنگ، رنگ آسمان، دریا، رنگ آرامش و آرامی، اعتماد، احترام، وقار و متانت است. نگاه کردن به این رنگ حتی برای مدت طولانی باعث خستگی نمی شود این رنگ یکی از رنگ های بسیار محبوب و پر طرفدار در بین مردم است و معولا در بیمارستان ها که آرامش و اطمینان را برای بیمار به همراه دارد استفاده می شود. این رنگ مناسب اتاق های خواب، کلینیک های مشاوره و روانشناسی و در برخی از فروشگاه و شرکت ها بر روی نشان های آنها از این رنگ استفاده شده است که برای جلب اعتماد مشتریان می باشد. استفاده از این رنگ در صورت امتزاج آن با رنگ سفید برای محیط های آموزشی مناسب است.

بنفش

این رنگ از ترکیب رنگ های قرمز و آبی تشکیل شده است. رنگ حیات، شور و شوق است از این رنگ می توان در بهبود اختلالات عصبی و مشکلات مربوط به چشم، گوش و بینی استفاده کرد، خون را تصفیه و در ساخت گلبول های سفید کمک می کند و همچنین باعث تنظیم آب بدن و تعدیل ضربان قلب نیز می شود. حفظ تعادل سدیم و پتاسیم را سبب می شود. در محیط های آموزشی در صورتی که با رنگ سفید یا سبز ترکیب شود مناسب است در غیر این صورت برای محیط های آموزشی کاربرد ندارد زیرا قرار گرفتن در چنین محیطی باعث افسردگی شده که سیستم عصبی نمی تواند بار اضافی آن را تحمل کند (هادی سروری و همکاران، ۱۳۹۸).

سفید

این رنگ، رنگ پاکی، قداست، دوری از میکروب‌ها و ناپاکی‌ها، رنگ سلامتی، طهارت، صداقت و راست‌گویی، صلح

سفید	سبز	آبی	زرد	قرمز	
✓	✓	✓			اندازه اشیاء را بزرگتر نشان می‌دهند
			✓	✓	فاصله اشیاء نزدیک‌تر نشان می‌دهد
	✓	✓			دمای اشیاء را سردتر نشان می‌دهد
			✓	✓	سختی اشیاء را بیشتر نشان می‌دهد
✓	✓	✓			وزن اشیاء را سبک‌تر تر نشان می‌دهد

و نجابت است. رنگ سفید در پرچم مقدس کشورمان به معنای نشان علاقمندی به صلح می‌باشد. درست است که این رنگ مظهر و سمبل قداست و پاکی است اما از آن جایی که قرار گرفتن به مدت طولانی در چنین محیطی تاثیرات نامطلوبی بر دانش آموز دارد. استفاده از این رنگ به طور گسترده در محیط‌های آموزشی نامطلوب است. وجود تخته‌های وایت برد که در سال‌های اخیر به کلاس‌های درس اضافه گردیده است در این امر بی‌تاثیر نیست. پیامبر اکرم «ص» در مورد این رنگ می‌فرماید:

الْبَسُوا الْبَيَاضَ ؛ فَإِنَّهُ أَطْيَبُ وَأَطْهَرُ ، وَ كَفَّنُوا فِيهِ مَوْتَاكُمْ .

لباس سفید بپوشید؛ زیرا جامه سفید نیکوتر و پاکیزه‌تر است. مردگان خود را نیز در پارچه سفید کفن کنید. و در آیات قرآن کریم نیز آمده است *يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ* (ال عمران ۱۰۶) در روزی که گروهی سفید رو باشند.

وَأَمَّا الَّذِينَ أَبْيَضَتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (ال عمران ۱۰۷)

و اما روسفیدان در رحمت خدا (یعنی بهشت) درآیند و در آن جاوید متنعم باشند.

همچنین امام علی (ع) در بیشتر اوقات لباس سفید می‌پوشیدند.

سیاه

این رنگ، رنگ کدورت، ظلمت و تاریکی، بیماری، سوگواری، غم و اندوه است. در زمان‌های قدیم این رنگ به شیطان و پلیدی‌ها نسب داده می‌شده است اما امروزه به این رنگ نگاه متفاوتی می‌شود. این رنگ سکون و بی‌حرکتی و ثبات را نشان می‌دهد. همچنین باعث کاهش فعالیت‌ها می‌شود و سستی و خمودی را ایجاد می‌کند. کاهش فعالیت‌های بدن و خواب را به همراه دارد. برای دانش‌آموزان ابتدایی مضر است همچنین برای افرادی که مشکل تغذیه دارند مناسب نیست زیرا باعث کاهش فعالیت بدن می‌شود، برای همین پوشیدن لباس‌هایی با رنگ سیاه، فقط در مواقع ضروری لازم است. مواجهه شدن دانش‌آموز با این رنگ سبب عدم دریافت و جذب صحیح مطالب خواهد شد.

در قرآن کریم نیز آیاتی در مورد این رنگ آمده است:

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ (نحل ۵۸)

و چون یکی از آنها را به فرزند دختری مزده آید (از شدت غم و حسرت) رخسارش سیاه شده و سخت دلتنگ و خشمگین می‌شود.

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ (ال عمران ۱۰۶)

تاثیر رنگ‌ها بر دانش‌آموز

دکوراسیون رنگارنگ نه تنها باعث زیباتر شدن کلاس درس می‌شود بلکه می‌تواند تاثیرات فوق‌العاده‌ای برای دانش‌آموزان به همراه داشته باشد. هر رنگ با ویژگی‌هایی که دارد می‌تواند به روش‌های مختلفی دانش‌آموزان را تحت تاثیر قرار دهد برخی از رنگ‌ها باعث شادکامی و برخی دیگر باعث کسالت و برخی باعث تحریک حواس و حافظه می‌شود. رنگ علاوه بر این می‌تواند بر خلق و خوی دانش‌آموزان نیز تاثیر داشته

باشند. حواس دانش آموز را به خود جلب کند و باعث افزایش توجه دانش آموز به خود شود که این می‌تواند انگیزه تحصیلی دانش آموز را در محیطی که ویژگی‌های آن سلامت روان دانش آموز را تضمین می‌کند، باشد.

تاثیرات رنگ‌ها بر روح و روان انسان غیر قابل انکار است، از آن جایی که فضای فیزیکی محیط آموزشی یک فضای خشک و بی‌روح نیست، برای همین در تنظیم کلاس درس باید به رنگ و فضای محیط کلاس دقت کرد و نباید سلیقه‌های شخصی خود را در آن دخالت داد زیرا اگر یک شخص ۴۰ ساله را در نظر بگیریم سلیقه او کاملاً متفاوت با خلیقات دانش آموز دبستانی می‌باشد. رنگ‌ها بر روحیه و احساسات تاثیر می‌گذارند. وجود یک محیطی که در آن دانش آموز از نظر روحی و روانی در وضعیت خوبی قرار بگیرد و بتواند مطالب درسی را متوجه شود یعنی محیطی که باعث افزایش سلامت روانی در مقایسه با محیط‌های خارج از مدرسه باشد، وجود چنین محیط سبب افزایش انگیزه تحصیلی و علاقه به درس و مدرسه می‌شود. رنگ‌ها همچنین می‌توانند حفظ اطلاعات، افزایش تمرکز، جلب توجه، مشارکت و ... را در کلاس درس افزایش دهند.

رنگ قرمز باعث افزایش شور و هیجان و فعالیت در دانش آموز می‌شود، رنگ نارنجی باعث افزایش تفکر انتقادی و جلب توجه دانش آموز می‌شود و همچنین یادسپاری اطلاعات را افزایش می‌دهد و بهتر است که یکی از دیوارهای کلاس درس به این رنگ باشد، رنگ زرد یکی از رنگ‌های است که مانند رنگ نارنجی توجه دانش آموز را به خود جلب می‌کند و باعث شادی و شادکامی در دانش آموز می‌شود، برای همین بهتر است که دیواری که بر روی آن معلم آموزش می‌دهد به این رنگ باشد، رنگ سبز و آبی هر دوی این رنگ‌ها باعث ایجاد آرامش، امید و امیدواری در دانش آموز می‌شود، پس بهتر است که در کلاس درس برای تزئین کلاس از این رنگ‌ها استفاده کرد و همچنین این رنگ‌ها به صورت ملایم برای محیط‌های آموزشی بسیار مناسب هستند.

تأثیرات رنگ ها در فضای آموزشی

با وجود اینکه رنگ ها تأثیرات متفاوتی روی انسان ها دارند که با توجه به خلق و خوی هر فرد، جنسیت، فرهنگ ها و کشورهای مختلف معانی مختلفی می توانند داشته باشند. فضاهای آموزشی یکی از مهم ترین مکان هایی هستند که دانش آموزان از آن تأثیر می پذیرند. زندگی انسان نیز از رنگ ها جدایی ناپذیر است هرچه سن کودکان کم تر باشد بیشتر جذب رنگ های شاد می شوند و با افزایش سن آن ها رنگ های روشن را بیشتر ترجیح می دهند. از آن جایی که کودکان عاشق رنگ ها هستند و به همین خاطر به نقاشی علاقه خاصی دارند و بنابراین در کلاس ها از رنگ ها با توجه به سن و علایق آنها استفاده کرد. در دوره ابتدایی برای کلاس های دخترانه از رنگ های صورتی و آبی و مدارس پسرانه رنگ ها آبی، سبز و زرد مناسب هستند. در مدارس باید با توجه به کارکرد مکان های مختلف از رنگها استفاده کرد مثلاً رنگ کلاس ها باید متفاوت با رنگ کتابخانه، نمازخانه، دفتر و ... باشد.

امروزه رنگ ها در زندگی ما اهمیت فراوانی پیدا کرده اند، از این رو انتخاب رنگهای مناسب می تواند بر خلق و خوی دانش آموزان تأثیر داشته باشند. وجود فضایی که در آن حس امنیت و باعث آرامش روانی و به دور از کسالت و خستگی باشد طبعاً باعث افزایش سلامت روانی کودکان می گردد. استفاده از رنگ سفید برای سقف کلاس ها و از رنگ آبی روشن برای دیوارها، تخته سبز و امکانات آموزشی به رنگ های مات پیشنهاد می شود. برخی از صاحب نظران رنگ (سلیمی، ۱۳۷۷) رنگ آمیزی داخلی کلاس ها را به رنگ کرمی بهتر دانسته است چون این رنگ هم دارای رنگ زرد که مظهر روشنایی و دانش می باشد و هم یکی از رنگ های سفید که نماد تعادل است.

برخی دیگر رنگهای مات را پیشنهاد داده اند تا از انعکاس نور جلوگیری کنند. رنگ خاکستری از جمله رنگ های مات، بی حس، مرده و بی حرکت است که دانش آموز نسبت به آن هیچ گونه واکنشی نشان نمی دهد

اما در ایران از جمله رنگ‌هایی که در کلاس استفاده شده است که به دلیل چرک تاب بودن آن است و هزینه‌های کمتری برای آن مصرف می‌شود.

رنگ‌های سفید و قهوه‌ای باعث کاهش بهره‌هوشی و رنگ‌های سبز، آبی، زرد و نارنجی بهره‌هوشی و حفظ اطلاعات را در دانش‌آموز افزایش می‌دهد.

مواردی برای انتخاب رنگ‌ها

رنگ‌ها از جهات مختلف تاثیرات متفاوتی دارند:

۱- رنگ‌های گرم مانند رنگ قرمز و زرد در صورتی که فرد با این رنگ‌ها برخورد کند به درجاتی احساس گرمی می‌کند. اما رنگ‌های آبی و سبز که از جمله رنگ‌های سرد هستند که شخص در برخورد با آن‌ها به مراتبی احساس سردی می‌کند.

۲- اندازه: رنگ‌های قرمز و نارنجی در صورتی که در یک اتاق به کار روند می‌توانند آن را کوچک‌نماین کنند در صورتی که رنگ‌های آبی و سبز مکان را بزرگتر و جا دارتر نمایان می‌سازند.

۳- فاصله: رنگ‌های قرمز و نارنجی فاصله اجسام و اشیاء را نزدیک به نظر می‌رسانند که مناسب استفاده در راهروهای مدارس و پله‌ها می‌باشد. رنگ‌های آبی و سبز اشیاء و اجسام را دور و با فاصله نمایان می‌سازند.

۴- با توجه به رنگ‌ها می‌توان مکان‌های مختلف را از یکدیگر متمایز و جدا ساخت مثلا دفتر و رنگ درب کلاس درس حتما با رنگ تیره‌تر باشد که افزایش احترام از طرف دانش‌آموز را ایجاد می‌کند و آن را از بقیه‌ی قسمت‌های کلاس جدا کند.

۵- رنگ‌ها می‌توانند باعث افزایش یا کاهش روشنایی یک مکان شوند مثلا استفاده از رنگ‌های تیره‌تر یک فضا را تاریک و بلعکس استفاده از رنگ‌های روشن یک فضا را می‌توان روشن کرد.

۶- در تابلوهای راهنمایی و رانندگی تابلوهای نئون استفاده از زمینه‌ی سیاه و نوشته‌های سبز باعث خطای دیداری می‌شود که همه اینها از جمله تاثیرات و استفاده از رنگها می‌باشد.

چند نکته پیشنهادی در رنگ آمیزی محیط‌های آموزشی

۱- قرمز: از رنگ قرمز در رنگ آمیزی کلاس درس استفاده نشود چون باعث تحریک، عصبانیت، آشفتگی و بد خلقی دانش آموز می‌شود که از جمله موارد تاثیرات این رنگ است.

۲- نارنجی: از جمله رنگهای گرم محسوب می‌شود که باعث افزایش قدرت حفظ مطالب در دانش آموز باعث می‌شود و پیشنهاد می‌شود که دیواری که معلم بیشتر کنار آن مانور می‌دهد از این رنگ استفاده شود.

۳- سبز و آبی: از جمله رنگ‌های سرد محسوب می‌شوند و باعث حس آرامش و اعتماد به نفس، ایجاد موقعیت دوستانه و امنیت را در دانش آموز سبب می‌شوند که این رنگها در صورتی که با رنگ سفید همراه باشند بسیار مناسب مکان‌های آموزشی می‌باشند. در صورتی که بتوان از تخته سبز رنگ در کلاس استفاده کرد بسیار مطلوب است.

۴- رنگ زرد: این رنگ یکی از رنگ‌هایی است که باعث جلب توجه می‌شود و خوشحالی، شادی و شادکامی دانش آموز را سبب می‌شود، استفاده از این رنگ برای یکی از دیوارهای محیط کلاس بسیار مناسب است.

۵- سفید: این رنگ که به رنگ پاکی و تمیزی نیز معروف است و باعث ایجاد حس اعتماد به نفس می‌شود که برای سقف کلاس‌ها بسیار پیشنهاد می‌شود اما از آن جایی که این رنگ قابلیت انعکاس و درخشندگی دارد از رنگ آمیزی دیوارها به این رنگ خوداری شود.

۶- رنگ قهوه‌ای: استفاده از این رنگ و رنگ‌های تیره برای کف، درب کلاس‌ها و دفتر بسیار مناسب بوده و باعث جلب احترام دانش آموزان می‌شود.

۷- رنگ های مات: استفاده از این رنگ ها برای میز، صندلی ، نیمکت کلاس ها و لوازم و وسایل کمک آموزشی بسیار مطلوب است.

نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان تأثیرگذاری رنگها بر سلامت روانی و ارتقای انگیزه تحصیلی دانش آموزان دبستانی انجام گرفت. نتایج این مطالعه نشان داد که رنگها نقش مهمی در زندگی انسان ایفا می کنند و می توانند تأثیرات چشمگیری بر حالات روانی، احساسات، رفتار و عملکرد افراد داشته باشند.

رنگهای گرم مانند قرمز و نارنجی می توانند باعث تحریک سیستم عصبی و ترشح هورمون هایی مانند آدرنالین می شوند که موجب افزایش ضربان قلب، فشار خون و تحریک پذیری می گردند. بنابراین، استفاده از این رنگها در محیط های آموزشی ممکن است دانش آموزان را آشفته، پرتحرک و کم تمرکز کند. با این حال، حضور کنترل شده این رنگها می تواند انگیزه و نشاط را در دانش آموزان تقویت کند.

از طرف دیگر، رنگهای سرد و آرامش بخش مانند آبی و سبز می توانند موجب کاهش استرس، افزایش تمرکز و ایجاد آرامش روانی شوند. استفاده از این رنگها در کلاس درس می تواند فضایی مطلوب برای یادگیری ایجاد کند و انگیزه تحصیلی دانش آموزان را ارتقا بخشد. علاوه بر این، رنگ سبز به عنوان نماد طبیعت و امید، می تواند حس مثبت و خوشایندی را در دانش آموزان ایجاد کند.

رنگ زرد نیز با نشاط آوری و تحریک فعالیت های ذهنی مرتبط است. حضور متعادل این رنگ در محیط آموزشی می تواند باعث تحریک قوای ذهنی و ارتقای تمرکز دانش آموزان شود. با این حال، استفاده بیش از حد از رنگ زرد می تواند موجب پراکندگی حواس و آزدگی شود.

در مجموع، نتایج این پژوهش حاکی از آن است که انتخاب و ترکیب مناسب رنگها در محیط آموزشی، می تواند تأثیر مثبتی بر سلامت روانی، عملکرد شناختی و انگیزه تحصیلی دانش آموزان دبستانی داشته باشد. لذا، ضروری است در طراحی و معماری مدارس، توجه ویژه ای به انتخاب رنگهای مناسب و ترکیب هارمونیک آنها صورت گیرد تا بستر مطلوبی برای یادگیری و پرورش استعدادهای دانش آموزان فراهم شود.

منابع

- اکبر حافظی، (۱۳۹۶)، مقاله مدیریت رنگ و نور برای فضای آموزشی.
- پورعابدی، س.، حیدری، م.، و ولی زاده، ن. (۱۳۹۶). بررسی تاثیر رنگ بر روی رفتار مصرف کننده. نشریه پژوهش های نوین در مدیریت و حسابداری، ۳(۱)، ۱۷-۳۱.
- حیدری، ع.، و عبدالهی، ب. (۱۳۹۸). تاثیر رنگ بر روی احساسات و رفتار مصرف کنندگان. فصلنامه مطالعات رفتار مصرف کننده، ۶(۱)، ۷۱-۸۶.
- ستوده، س.، و صادقی، م. (۱۳۹۵). تاثیر رنگ های بسته بندی بر ادراک کیفیت محصول و قصد خرید مصرف کنندگان. فصلنامه مطالعات رفتار مصرف کننده، ۳(۲)، ۴۱-۵۷.
- سیف، ع. (۱۳۸۲)، روانشناسی پرورشی نوین ف روانشناسی یادگیری و آموزش، تهران: نشر دوران.
- عباسی، م.، اکبری، م.، و شریفی، س. (۱۳۹۷). تاثیر رنگ بر عملکرد شناختی دانش آموزان. فصلنامه روانشناسی تربیتی، ۱۴(۴۶)، ۸۹-۱۰۸.
- علی کوهی نژاد، احسان علی پور، (۱۳۹۶)، تاثیر رنگ فضای آموزشی در میزان یادگیری دانش آموزان.
- علیزاده، م.، و رجبی، ف. (۱۳۹۸). تاثیر رنگ در فضاهای آموزشی. فصلنامه پژوهش های معماری اسلامی، ۷(۲)، ۳۱-۴۳.
- فکری، ز.، مرادی، س.، و شریعت زاده، م. (۱۳۹۷). تاثیر رنگ های محیطی بر عملکرد شناختی کارکنان. فصلنامه روانشناسی کاربردی، ۱۱(۴)، ۵۲۱-۵۳۸.
- لادن تاج الدینی، دکتر احمد میرزا کوچک خوشنویس، محمد ایرانمنش، (۱۳۹۹)، بررسی تاثیر رنگ کلاس درس بر سلامت روان دانش آموزان.
- مسیب استوار، (۱۳۶۳)، کتاب رنگ، تهران، انتشارات راز نامه، (۱۳۹۱).

هادی سروری ، فریبا ثنائی فر، عصمت فرهادی، فاطمه امیری گلشن، تاثیر رنگ اجزای کلاس بر افزایش انگیزه تحصیلی دانش آموزان.

همین زارعی، سید حسین شجاعی، حامد امانی، (۱۴۰۰)، رنگ و تاثیر آن بر عملکردهای روانشناختی افراد: یک مقاله مروری سیستماتیک .

Elliot, A. J., & Maier, M. A. (2014). Color psychology: Effects of perceiving color on psychological functioning in humans. *Annual Review of Psychology*, 65, 95-120. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010213-115035>

Gaines, K. S., & Curry, Z. D. (2011). The inclusive classroom: The effects of color on learning and behavior. *Journal of Family & Consumer Sciences Education*, 29(1), 46-57.

Gatta, C., Gilli, M., Tinè, M., & Tombari, E. (2014). Analytical investigation on pure hue for the natural dye process from flavonoids. *Coloration Technology*, 130(1), 71-79. <https://doi.org/10.1111/cote.12069>

Kin, K., Agrawala, M., & DeRose, T. (2012). Determining the benefits of direct-touch, bimanual, and multifinger input on a multitouch workstation. In *Proceedings of Graphics Interface 2012* (pp. 119-124). Canadian Information Processing Society.

Shahshahani, S. (2006). Symbolic meaning of colours: Universal, cultural or contextual? *Journal of Qualitative Research*, 6(2), 27-39.

Sinha, P. (2018). Colors and their meanings: A study of their importance and implications. *International Journal of Applied Humanities*, 3(1), 1-8.

